

ARANYKÖNYV.

Adakozás a dévai Dávid Ferencz imaház építésére.

1. Székely Mózes erdőfelügyelő Déva	50	K	—	fillér
2. Sándor Lajos nagybirtokos „	20	„	—	„
3. Kontz Domokos polgármester „	10	„	—	„
4. Dr. Sándor Ákos kir. tvszéki albiró Déva	6	„	—	„
5. Orbok Kálmán kir. tvszéki irodatiszt „	4	„	—	„
6. Létay Gyula erdőmérnök Déva	10	„	—	„
7. Székely László árvaszéki ülnök Déva	5	„	—	„
8. Jakab István kir. tvszéki bíró „	5	„	—	„
9. Fodor Ferencz kir. aljárásbíró „	10	„	—	„
10. Dr. Balogh Pálné vm. főorvos neje Déva	20	„	—	„
11. Ferencz József unitarius püspök Kolozsvár	50	„	—	„
12. Ferencz Józsefné Kolozsvár	50	„	—	„
13. Athletikai Club mulatságaiból befolyt	50	„	—	„
14. Thoroczkay Venczel birtokos Gurasada	20	„	—	„
15. „Déva vára“ könyv kiadási árából Szabó Imre irótól	17	„	80	„
Összesen	327	K	80	fillér

Az adakozóknak hálás köszönetet mond s a további adakozást kéri

Déva, 1910. december 2.

Az egyházközség elöljárósága.

A Keresztény Magvető pártolóihoz és előfizetőihez.

A Keresztény Magvető szerkesztésétől ez évfolyam lezárásával megválok, köszönetet mondva pártolóknak és előfizetőknek azért a szíves jóindulatért, melyet amnyi éven keresztül tanusítottak s melylyel lehetővé tették, hogy folyóiratunk önerején fennálljon; és köszönetet a dolgozó társaknak, kik anyagi jutalomra nem nézve, az ügy iránti szeretetből oly készségesen támogattak.

Ezt a jóindulatot, ezt a támogatást kérem a következő szerkesztőség részére is, azért az irányért, azért a szellemért, melynek a folyóirat eddig képviselője volt s hiszem, hogy lesz ezután is, mert a jól értelmezett unitárius, szabadelvű kereszténységnek elhivatása van az emberi fejlődés és a nemzeti művelődés nagy céljainak munkálására.

PÉTERFI DÉNES.

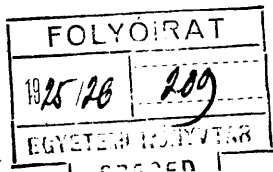
A Keresztény Magvető volt szerkesztőjéhez, pártolóihoz és előfizetőihez.

Sajnálattal kellett belenyugodnunk abba a megmásíthatatlan szándékba, hogy folyóiratunk szerkesztője a folyó év végén megváltik ez állásától. Most, midőn teendőit átvesszük, első szavunk — talán az egész olvasó közönség nevében is — az elismerés és köszönet szava azért a nemes és értékes munkáért, melynek legszebben beszélő bizonyítékai e folyóirat évfolyamai. Második az a szíves kérésünk, a mire szóbelileg tett kijelentése feljogosít, hogy erkölcsi és szellemi támogatását ne vonja meg attól a folyóirattól, a mely szívéhez oly közel állott s a mely lelkének amnyi fénysugarát őrzi sorai között.

A mi pedig minket s jövő munkálkodásunkat illeti, igyekezni fogunk folyóiratunkat kiküzdött tudományos színvonalán megtartani abban a szellemben és irányban, a melyben eddig működött: igyekezni fogunk a napi élet sokszor zavaros áramlataitól távol tartani folyóiratunkat; de nem zárkozunk el olyan kérdések tárgyilagoss megvilágításától, a melyeknek az egyházi és iskolai élethez való elvi vonatkozásai kétségtelenek.

Ezzel szemben az a kérésünk olvasóinkhoz, hogy szíveskedjenek azt a meleg szeretetet és erkölcsi támogatást, a melylyel eddig folyóiratunkat megajándékozták, jövőre is biztosítani, sőt, ha lehet, még fokozni, hogy nagy céljainkat fokozottabb erővel és eszközökkel munkálhassuk.

DR. GÁL KELEMEN, GÁLFI LŐRINCZ,
a Keresztény Magvető szerkesztői és kiadói.

KERESZTÉNY MAGVETŐ.

SZERKESZTI ÉS KIADJA :

PÉTERFI DÉNES.

FŐMUNKATÁRSÁK :

DR. GÁL KELEMEN, GÁLFY LŐRINCZ.

XLV. KÖTET.

KOLOZSVÁR,
NYOMATOTT AJTAI K. ALBERT KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1910.

TARTALOM.

I. Egyházi dolgozatok.

„Jézustól vett szolgálat.“ (Egyh. beszéd.) ÜRMÖSI KÁROLY	34
Kötelességeink teljesítése. (Egyh. beszéd.) KELEMEN ÁRPÁD	95
A hit apostola. (Egyh. beszéd.) PÉTERFI DÉNES	293

II. Hittaniak, bölcselmiek.

Az arianismus. LŐFI ÖDÖN	65
Dávid Ferencz, az unitárius reformátor. VÁRI ALBERT	177
Gyöngymondatok. (Ujkori íróktól.) Gyűjtötte KISS MIHÁLY	55, 225, 345
Gondolatok. BR. PETRICHEVICH-HORVÁTH KÁLMÁN	111, 168
Korunk és a biblia. GÁLFI LŐRINCZ	213
Dávid Ferencz emléke. KOZMA FERENCZ	233

III. Nevelés és oktatásügyiek.

Dávid Ferencz. (Iskolai évet megnyitó beszéd.) DR. GÁL KELEMEN	318
Brassai siremlék (g. k.)	287

IV. Életiratok, történelmiek.

Unitárius egyházi törvények a papválasztásról. DR. TÓTH GYÖRGY	1, 82, 252
Néhány vonás az unitarismus történetéből. KANYARÓ FERENCZ	13

Ulliflas, a góthok arianus püspöke. MANNING E. J. után CSIFÓ SALAMON	21
A Heltai-féle biblia. DR. BORBÉLY ISTVÁN	43
Az erdélyi szászok lutheranismusa. DR. BORBÉLY ISTVÁN	71
Kanyaró Ferencz. (Nekrolog.) PÉTERFI DÉNES	114
Dávid Ferencz és kora. DR. BORBÉLY ISTVÁN	121, 191, 300
Az unitárius egyház megújhodása Lázár István püspöksége alatt. CSIFÓ SALAMON	144, 200
Bölöni Farkas Sándor sirjánál 1842-ben Pálffy János kü- llömegyei követ által mondott beszéd. ID. DANIEL GÁBOR	161
Gálfalvi Nagy Lajos. (Nekrolog.) PÉTERFI DÉNES	171

V. Egyházi élet.

Az Egyh. képv. tanács körlevele	50
Dávid Ferencz-ünnepélyt megnyitó ima. FERENCZ JÓZSEF	272
Dávid Ferencz-ünnepélyt megnyitó beszéd. BR. PETRICHE- VICH-HORVÁTH KÁLMÁN	275
Dávid F.-ünnepélyt bezáró beszéd. FEKETE GÁBOR	278
Dávid Ferencz-ünnepélyek. (—I—T.)	282
Az angol és amerikai unitáriusok üdvözlote a Dávid Ferencz ünnepélyen	326
Ferencz József püspök főtanácsot megnyitó beszéde	339

VI. Vegyesk.

Dávid Ferencznek fogságában irt elcigiája és jövendölése. PÁLFI MÁRTON	166
Mikszáth Kálmán. DR. K. E.	172
Dávid F. emléke. (Óda.) JÓZAN MIKLÓS	315
A berlini congressus. JÓZAN MIKLÓS	332
Felköszöntő a Berde-serleggel. GÁL JENŐ	343

VII. Irodalmi értesítő.

Az Erdélyi Múzeum Egyesület emlékfüzete. Összeállította KELEMEN LAJOS. Ism. 57. Czimerlevelek. Gyűjtötte Sándor Imre. Ism. (K. L.) 57. Kisebb dolgozatok a magyar protestantizmus köréből. Irta Zoványi Jenő. Ism. (Dr. B.) 116. Bírálati megjegyzések Zoványi Jenőnek „Sárospatak reformatiója“ című közleményére. Irta Szinnyei Gerzson. Ism. (Dr. B. I.) 116. Unitárius egyháztörténeti adatok. (1619—1866). Kiadta Biás István, bevezetéssel Kelemen Lajostól. Ism. Dr. Borbély I. 227. Új könyvek: Dávid Ferencz. Irta dr. Kiss Ernő. Déva vára. Irta Szabó Imre. 228. Az unitárius vallás szabadságának alkotmányos biztosítékai. Irta Fekete Gábor. Ism. (Dr.) 285. Új könyvek: A jövő évtized regénye. Irta dr. Barabás Ábel. A csikszentmártoni Endes-család levéltára. Irta Sándor Imre. 285. Dávid Ferencz. Irta Dr. Kiss Ernő. Ism. Kl. 348. Kisztei Péter. Irta Harsányi István. Ism. Kl. 349. Nagy emberek. Irta Gál Kelemen. Ism. 349. Gajdács Pál költészete. Irta Dr. Kemény Gábor. Ism. P. M. 349. Evang. lap. Pályázat egyh. beszéd irására. Ism. 350.

VIII. Aranykönyv.

Báró Kemény Gézáne hagyományai. 120. Új alapítvány a székelykereszturi gymnasiumnál. 120. Adakozás a bordosi templomra. 291. Adakozás a dévai Dávid Ferencz imaház építésére. 355.

IX. Különfélék.

Magyarországon az elmúlt év. 58. Egyházunkra vonatkozó statisztikai adatok 1908-ból. 59. Dr. Székely Ferencz. Wendte W. Ch. 62. Longfellow. Statistika. 63. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium. Gróf Tisza István a lelkészképzésről. A vasárnap megünneplése. 117. Dr. Gálffi Endre †. 119. VII. Edward. 172. Roosevelt valóságáról. Gróf Tisza István az 1848. XX. t.-cz. végrehajtásáról. 173. Unitárius tanárok harmadik értekezletén. Kriza-szobor. 174. Fekete Gábor vesztesége. Az ág. ev. egyház vesztesége. Dombón. Tudásul. Tanulmány. Pálffy János †. 175. Az angol unitáriusok. A modern katolicizmus. 228. A Borromeus-encyklika. 229. Az egyház feladata.

230. Értesítők. Raffaj Domokos †. 231. Dr. Csernátoni Gyula †. 232. Berliini congressus (j. m.). 286. Harnack. 287. A Borromeus-encyclikáról gróf Tisza István. 289. A református egyház vesztesége. Parker Tivadar emléke. Új templom. 290. Tolstói 351. Ferencz József püspök. A róm. katolikusok. Miksa szász herceg. A tiszáninneni ref. egyházkerület. Zelenka Pál. Árkosi Lajosné, Gyergyai Borbára. Kozma Gyula †. Ladamos története 1326—1529-ig. (Dr. B. I.) 351—353.

A Keresztény Magvető pártolóihoz és előfizetőihez. 356.

Gyászhirek: 64, 119, 176, 232, 290, 354.

Unitárius vallási könyvek:

Channing művei. Hat kötet. Egy kötet ára 2-40 kor. A Keresztény Magvető előfizetőinek postán küldve 1-50 kor. Kapható szerkesztőségünkénél.

Unitárius Kis Tükör. Az unitárius egyház története, hitelvei egyházalkotmánya és szertartásai Ferencz József püspöktől. Harmadik átdolgozott kiadás. Ára 1-60 kor

Egyházszerz. dolgozatok. Ferencz József püspöktől. Stein János könyvárúsnál.

Unitárius Káté. Ferencz József püspöktől. Ára 80 fillér.

Imakönyv templomi használatra. Albert János lelkésztől. Ára 4 kor.

A keresztény hittudomány összege. Az unitáriusok szerint. Eredetileg latin nyelven írta Szentábrahám L. Mihály püspök. Fordította Derzsi Károly. Ára 3 korona.

Unitárius kereszténység. Egyh. beszédek. Irta Péterfi Dénes. Ára Kókai Lajosnál Budapesten 3-20 kor.

A Jézus asztalánál. Beszédek és imák. Irta Péterfi Dénes. Ára Kókai Lajos bizományában Budapesten 3 korona.

Szabadelvű vallásos gondolkozás a XX. sz. kezdetén. Angolból ford. unitárius lelkészek és tanárok. Kiadta Ferencz József püspök. Ára 3 kor.

Isten és lélek. Armstrong A. Richardtól. Fordította Péterfi Dénes. Ára 3 korona.

Vallás és szabadság. Angolból ford. unitar. lelkészek és tanárok. Kiadta Ferencz József püspök. Ára 3 kor.

Chrysostomos két beszéde. Fordította Péterfi Dénes. Ára 1 korona.

A „Keresztény Magvető“ 1910. évfolyamára befizették:

a) a 8 korona pártoló díjat:

Ballok Károly (10 kor.), Benkő Mihály (10 kor.), Bontza Miklós, Gál Jenő, Gyulay Árpád, Keresztély Lajos, Kövendi unitar. egyh.-község, László Domokos, Malatinszky György, Molnár Sándor, Szentiványi Miklós, dr. Szentiványi József, Zsakó István, dr. Zsakó Andor.

1909-re: Bontza Miklós.

b) a 4 korona előfizetési díjat:

Ádámosy Gábor, Albert Lőrincz, Antonya Mihály, Árkosy Béla, Austerlitz Vilmos, dr. Balogh György (6 kor.), dr. Benedek Miklós, Csongvay Géza, Deák Farkas, Domján Péter, Fekete Gyula, dr. Ferencz József, Finta József, Gyöngyösy Béla, Hadházy Sándor, dr. Jankovich Pál, Katona Ferencz, Kelemen Árpád, dr. Kemény Gábor, Kiss Károly, Kolozsi unitar. egyházközség, Kopp József, Kovács Dénes, Kovács Lajos (l.), Költő Gábor Lászlóczky Péter, Létay Máthé, dr. Lőrinczy Ákos, Lőrinczy Dezső, dr. Lukácsy József, Magyarszováti egyh.-község, Máthé Lajos, Nagy Benedek, Németh Albert, Orbók Ferencz, Orbók Mór, Osváth Gábor, Révész Kálmán (ref. esp.), dr. Simó Károly, Somkereki Elek, Székely Dénes, Székely János (fm.), Székely Ferencz, Székely Mózes, Szén Mihály, Tana Albert, Tibáld József, Ürmösy Kálmán (tb.), dr. Várady Aurél.

Gál Miklós (T. gy.).

1909-re: Németh Albert, Révész Kálmán (ref. esp.), Tana Albert.
Gál Miklós (T. gy.).

1911. évtolyamra befizették:

a) a 8 korona pártoló díjat:

Hom.-almási unitar. egyházközség, Májay Béla.

b) a 4 korona előfizetési díjat:

Dr. Heinrich Gusztáv, dr. Jankovich Pál, Kovács István (l. 1911—12-re), Molnár János, Péterffi Áron (t.), dr. Sükösd Zsigmond.
Gál Miklós (T. gy.).

A pártoló és előfizető díjakat tisztelettel kérjük januarius végéig beküldeni.

KERESZTÉNY MAGVETŐ

megjelenik minden két hónapban egyszer, legkevesebb 4 iv tartalommal.

A Keresztény Magvető a szabadelvű kereszténység szolgálatában áll. Célja: a tiszta keresztény theismus magasztos eszméit a jelenkor különböző gondolat áramlatai közt fentartani, s e mellett szolgálni azoknak az érdekeknek is, melyek az egyház s különösen az unitarius és más szabadelvű egyházak életére történelmi vagy gyakorlati szempontból vonatkoznak.

S e végre közöl hit-bölcseleti és történelmi tanulmányokat, értekezéseket s másnemű dolgozatokat és egyházi beszédeket, s azon kívül az oktatás és nevelésügynek is tért szentel; az egyházi és oktatásügyi nevezetesebb mozgalmakat figyelemmel kíséri.

A Keresztény Magvetőt oly dolgozótársak támogatják, kik között hazánk nem egy elsőrangú írójával találkozhatik az olvasó.

Pártoló díj 8 kor.; előfizetési ára egész évre 4 kor. Pártoló és előfizetési díj és minden közlemény a Szerkesztőséghez intézendő Kolozsvárra (Kossuth Lajos-utca 12. sz.)

A SZERKESZTŐSÉG.

Unitárius vallási könyvek:

Channing művei. Hat kötet. Egy kötet ára 2-40 kor. A Keresztény Magvető előfizetőinek postán küldve 1-50 kor. Kapható szerkesztőségünknel.

Unitárius Kis Tükör. Az unitárius egyház története, hitelvei egyházalkotmánya és szertartásai Ferencz József püspöktől. Harmadik átdolgozott kiadás. Ára 1-60 kor

Egyházszerz. dolgozatok. Ferencz József püspöktől. Stein János könyvtárusnál.

Unitárius Káté. Ferencz József püspöktől. Ára 80 fillér.

Imakönyv templomi használatra. Albert János lelkészétől. Ára 4 kor.

A keresztény hittudomány összege. Az unitáriusok szerint. Eredetileg latin nyelven írta Szentábrahám L. Mihály püspök. Fordította Derzsi Károly. Ára 3 korona.

Unitárius kereszténység. Egyh. beszédek. Írta Péterfi Dénes. Ára Kókai Lajosnál Budapesten 3-20 kor.

A Jézus asztalánál. Beszédek és imák. Írta Péterfi Dénes. Ára Kókai Lajos bizományában Budapesten 3 korona.

Szabadelvű vallásos gondolkozás a XX. sz. kezdetén. Angolból ford. unitarius lelkészek és tanárok. Kiadta Ferencz József püspök. Ára 3 kor.